

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2019

**SESOTHO PUO YA LAPENG: PAMPIRI YA I
SESOTHO HOME LANGUAGE: PAPER I**

MARKING GUIDELINES

Nako: Dihora tse 3

Matshwao: 100

These marking guidelines are prepared for use by examiners and sub-examiners, all of whom are required to attend a standardisation meeting to ensure that the guidelines are consistently interpreted and applied in the marking of candidates' scripts.

The IEB will not enter into any discussions or correspondence about any marking guidelines. It is acknowledged that there may be different views about some matters of emphasis or detail in the guidelines. It is also recognised that, without the benefit of attendance at a standardisation meeting, there may be different interpretations of the application of the marking guidelines.

KAROLO YA A   TEKOKUTLWISISO

HO TSHWAYA TEKOKUTLWISISO

- Ka ha maikutlo a lokela ho tsepamiswa kutlwisisong ya baithuti ya temakutlwisiso, baithuti ba se fuwe kotlo bakeng sa diphoso tsa mopeleto o fosahetseng le tsa puo ntle le haeba diphoso tsa mofuta oo di ama moelelo. Ha ho hlokehe hore ho ngolwe dikgutsufatso tse sebediswang bakeng sa diphoso. Motshwayi a thale mola feela ka tlasa phoso eo mohlahlobuwa a e entseng.
- Haeba mohlahlobuwa a sebedisitse mantswe a tswang dipuong tse ding ao e seng a Sesotho, motshwayi a se a tsotelle, mme haeba karabo e etsa moelelo, mohlahlobuwa a se fuwe kotlo. Le ha ho le jwalo, ha lentswe le tswang dipuong tse ding le sebedisitswe temeng, mme le hlokeha karabong, karabo e jwalo e amohelwe.
- Bakeng sa dipotso tse bulehileng, motshwayi a se abe matshwao bakeng sa dikarabo tse hlokang E/TJHE kapa KE DUMELLANA/KE HANANA. Lebaka kapa tshehetso ya karabo ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Se abe matshwao bakeng sa dikarabo tsa hlokang NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO feela.
- Lebaka kapa tshehetso ya karabo ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Moo potso e hlokang karabo ya lentswe le le leng, mme mohlahlobuwa a fane ka polelo kaofela, karabo e jwalo e tshwauwe e nepahetse ha feela mohlahlobuwa a sehelletse mola ka tlasa lentswe le hlokwang kapa a le hlakisitse ka mokgwa o itseng.
- Ha karabo e hloka dintlha tse pedi kapa tse tharo, mme mohlahlobuwa a fane ka lethathama le fetang palo eo, motshwayi a tshwaye dikarabo tse pedi kapa tse tharo feela tse qalang.
- Dikarabo tse ngotsweng ka puo e sebediswang tikolohong e itseng di amohelwe.
- Haeba mohlahlobuwa a nehelane ka tlhaku kapa karabo e feletseng, potsong eo ho yona ho nehelanweng ka dikarabo tse ngata mme mohlahlobuwa a lokela ho kgetha e le nngwe, amohela tlhaku kapa karabo e feletseng KAPA di amohele ka bobedi ba tsona.

KAROLO YA A   TEKOKUTLWISISO

POTSO YA 1

TEMA YA A

- 1.1 Ke ho hlohlona ha ditsebe.
- 1.2 Tswela pele he, mohlalefi. Tshebediso ya lentswe 'mohlalefi' ke e phoqang; e hlahisa Motsielwa e le motho ya iketsang tsebanyane./ Ke e kobisang, e hlahisang Motsielwa e le motho ya nahanang hore o tseba ho feta batho ba bang
- 1.3 O ne a tswile a lo etsa tee./O ne a ile ka kitjhineng
- 1.4 Ke hore Matshediso e be mosuwetsana ha yena a rata ho ba mooki.
- 1.5 D
- 1.6 Ke tello eo Matshediso a nang le yona ha a bua le Motsielwa./Ha a na boikokobetso ba ho mamela mabaka a Motsielwa.
- 1.7 Ke maikutlo a ho nyatsa puo ya Motsielwa./Ho se kgathalle maikutlo a Motsielwa./Ho tella Motsielwa./Maikutlo a ho kgena.
- 1.8 Selina o bolela hore lenyalo la bona ha le tlo atleha ka lebaka la mathata a sa rarollweng./Motheo wa lenyalo la bona ke o fokolang mme ba hloka thuso./Selina o eletsa Motsielwa hore a se tatele ho kena lenyalong pele ba lokisa ditaba le Matshediso.
- 1.9 Tjhe, ke ne ke sa tlo dumela hobane ke sa batle hore ditokelo tsa ka di hatikelwe.

KAPA

Ee, ha eba ke eletswa ka mabaka a nkgodisang

- 1.10 O bolela hore na Motsielwa o se a kgahluwe ke ngwanana e mong?/Motsielwa o se a ena le kgarebe e nngwe na?.
- 1.11 Ha se ntho e nepahetseng, hobane Matshediso o lokela ho ikgethela lekala le ratwang ke yena, ebile ke yena ya tla etsa mosebetsi oo, e seng Motsielwa.

TEMA YA B

1.12 Ha di dumellane hobane temeng ya pele ke batho ba buisanang ka ditaba tsa lenyalo, ha temeng ya bobedi e le ka phaposing ya borutelo le baithuti./Bana ba rutwa boikarabelo ba ho iketsetsa dikgetho, ha Motsielwa a sa fe Matshediso monyetla oo wa ho ikgethela seo a se batlang.

KAPA

Di a amana, bobedi ba tsona di bua ka makala a ho ithuta.

1.13 Le ka rata ho ithutela makala afe a thuto ha le hola?/Ke makala afe a thuto ao le ka ratang ho a latela ha le hola?

1.14 B – tikoloho eo a phelang ho yona.

KAROLO YA B   KAKARETSO/KGUTSUFATSO

POTSO YA 2

TEMA YA C

Emmanuel Bonoko o rata ho matlafatsa batjha ba hlokang jwalo ka yena ba Soshanguve Tshwane. O qadile khamphani ya Ebonoko Foundation ka 2010, ka *laptop* le inthanete. Ho bile thata, o batlile dithuso ho batsetedi a di hloka. A bokella dibuka tse 1,500 a isa dikolong, ditoronkong, le dikhamphaning tse di hlokang. A sebedisa batjha ba baithaopi. O qadile mananeo a tataisang batjha ho kgetha mesebetsi, dithupelo tsa kgwebo le ho fumana dibasari. A tsebahala Radio 702 le koranta ya *The Star*. O bitswa mohale hara bahale Afrika Borwa.

Palo ya mantswe (90)

HO TSHWAYA KGUTSUFATSO

Ho tshwauwa ha kgutsufatso ho itshetlehile hodima ho kenyeletsa dintlha tse hlokwang ke potso.

Kgutsufatso e tlameha ho tshwauwa ka tsela e latelang:

- Matshwao a 7 bakeng sa dintlha tse 7
- Matshwao a 3 bakeng sa puo
- Matshwao kaofela: 10

- Kabo ya matshwao a puo ha a nepane le dintlha tsa mohlahlobuwa

- Ha dintlha tse 1–3 di nepahetse: fana ka letshwao le 1
- Ha dintlha tse 4–5 di nepahetse: fana ka matshwao a 2
- Ha dintlha tse 6–7 di nepahetse: fana ka matshwao a 3

KAROLO YA C DITHOTHOKISO

POTSO YA 3

TEMA YA D SETSOKOTSANE

3.1 3.1.1 C – Ho hlola

3.1.2 Ha sethothokisi se re Ntate se bua ka Ntate Modimo./Se bontsha tlhomphe ho Ntate Modimo.

3.1.3 Ke enjabamente/molaphollatsi/molamotjetje bohlokwa ke ho kopanya mela eo/Ho fetisetsa mohopolo o moleng o ka hodimo moleng o latelang.

3.1.4 Nka ipata hobane se fefola le ho kopanya dintho tse kotsi tse ka lematsang motho ka nako eo.Nka eletsa batho ho ya dibakeng tse bolokehileng.

3.1.5 Tjhe, batho ha ba a lokela ho tshowa ka tsela ena hobane ba a tseba hore setsokotsane ke ntho e itlhahehang feela, ha se rerwe ka hoo ba dula ba se lebeletse.

KAPA

Ee, ha se le matla se ka baka tshenyo motseng./Basotho ba kgolwa hore ke noha ha e falla mme e ka tlisa kotsi motseng.

TEMA YA E KGUTLELA HAE

3.2 3.2.1 Ke ho lekanya mantswa, lentswa le ka pele ho yona e leng moya le le tlang ka morao e leng pelo a ba boemong bo lekanang./Ho kgina morethetho wa thothokiso

3.2.2 Sethothokisi se hatella taba ya hore a kgutlele hae.

3.2.3 Ke anastrofi (qatsoho) sethothokisi se fa mantswa ana (tsa kgale) lebatama, Se matlafatsa mantswa ana, Se tlisa kगतello mantsweng ana.

3.2.4 Ee, se ka ba le tshusumetso hobane sethothokisi se hopotsa mmadi monate o hae le hore ha ho hlokwe letho.

3.2.5 E bohlokwa hobane e bopela mmadi setshwantsho sa motho ya sotlehileng ya ngadileng hae./E tlisa setshwantsho sa ya mahlomoleng mme a leke ho di tlosa kelellong ya hae.

TEMA YA F   O SE MPHOQE

- 3.3   3.3.1 Ke mothofatso./Phetapheto ya moelelo.
- 3.3.2 Sethothokisi se a rapela hore motjha a se ke a se phoqa ka ho etsa dintho tse tswileng tseleng a mpe a kgethe thuto./Sethothokisi se ipiletsa ho motjha hore a se kgahlwe ke masawana a mpe a behe maikutlo a hae thutong.
- 3.3.3 Ke tatolano/kganyetsano ya mantswe, sethothokisi se re o ka bo baballa kapa wa bo senya./Sethothokisi se fa motjha boikgethelo le boikarabelo ka bophelo ba hae.
- 3.3.4 Sethothokisi se kgalemela motjha hore a se ke a etsa dintho tseo a tla ikwahlaya ka morao, a mpe a tsepamise maikutlo a hae thutong./Se eletsa motjha hore a se kgahlwe ke masawana a fatshe le ka kwano a mpe a behe thuto ka pele.

KAROLO YA D   DIBOPEHO TSA PUO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 4   TSHEKATSHEKO YA PAPATSO

TEMA YA G

- 4.1 Ho bontsha sehlahiswa ka ditshelo tse fapaneng ka boholo, le setshwantsho sa ngwanana ya apereng hantle. / Mongolo o fapaneng ka boholo / puo e susumetsang / mekotla e tshelang diaparo/mebala e kganyang e ka hohelang mmadi. Fana ka a mabedi feela.
- 4.2 Ke Manhattan Ice Tea
- 4.3 Ke monyetla wa ho fumana dimpho tsa feshene ya inthanete tsa R500 000. Le ho ba le monyetla wa 1 ho e 5 ya ho hapa ho ithekela diaparo tse bitsang R100 000 Sandton City./Thabo le leboeseselo tse bonahalang sefahlehong sa morwetsana.
- 4.4 Ke ho hlokomedisa bareki hore ba lokela ho reka Ice Tea pele hore ba tle ba kgone ho fumana meputso.
- 4.5 E reretswe batjha hobane ke bona batho ba ratang feshene haholo le tsona diaparo tse ntle./E reretswe barwetsana hoba setshwantshong ho hlahisitswe morwetsana./E reretswe bohle ba nang le bokgoni ba ho ithekela se bapatswang.

TEMA YA H

- 4.6 Tjhe, mantswe a reng "robala ka kgotso" a bontsha hore ha ba sa phela./Kgale Tambo a hloka hetse./Matshwao a ka hodima dihlooho tsa bona a bontsha hore ha ba sa le fatsheng lena.
- 4.7 Maikutlo a bontshang ho fellwa ke tshepo./Ho se tsebe se ka etswang ho fetola menahano ya batho./Maikutlo a ya utlwileng bohloko mme a hloka dikarabo tsa ho rarolla tsietsi ena.
- 4.8 Ho bontsha kamoo sebui se kgathatsehileng ka teng./Ho toboketsa kapa ho hatella maikutlo a sithabetseng a sebui.

TEMA YA I

- 4.9 Le bontsha hore mongodi ha a eso be le boiphihlelo ho tsa diphatlatso.
- 4.10 Hore e sebedisitswe ho kopanya dipolelo tse pedi.
- 4.11 Ho totobatsa le ho hlakisa ntlhakemo ya hae mabapi le ho isa dibuka dikolong le dilaeboraring.
- 4.12 Ke ho kgetha dibuka tse rekiswang ka ho sebedisa leamanyi.
- 4.13 (a) Ke ho bontsha hore lentswe leo ha le a fella, ke motso feela wa lentswe./Se latelang kgutlo ke sehlongwanthao se ka fetohang ha lekgathe la leetsi le fetoha.
- (b) Tlami e beuweng ka pele ho lentswe e bontsha hore ho na le dikarolo tse siilweng tsa lentswe leo, mme tsona ke sehlongwapele le motso wa lentswe leo, ha tlami e ka morao ho (ba-) e bontsha sehlongwapele sa bongata.

POTSO YA 5

Ho lwanela dintho **tseo le sa tlamehang** le ho di lwanela le ngwana ho ka o thefula. Jwale ho kokobetsa maemo **ana**, fa ngwana dikgetho tse tla mo matlafatsa (**jwalo ka meriana** e nang le tatso e **fapaneng**). Ha ho bonolo ho araba dipotso tse thata (tse kang; na ke tlo utlwa bohloko kapa na ke tlameha ho dula **sepetlele**?) Le ha ho le jwalo, ho mo **neha** lesedi le lekanang le dilemo **tša hae** ka maemo a hae ho tla etsa hore a **utlwisise**.

[E qotsitswe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho *BONA*, Pherekong 2018]

Matshwao ohle: 100